

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. У статті порушена проблема банківського інвестиційного кредитування, розглядаються причини недостатнього залучення вітчизняних банків в інвестиційний процес. Виокремлено інструменти державного регулювання інвестиційних процесів та напрямки активізації в них банківських установ.

Ключові слова: Інвестиційна діяльність, інвестиційний процес, ринок інвестицій, інвестиційне кредитування, банківські інвестиції.

Annotation. The problem of the bank investment crediting is broken in the article, attention is given to reasons of the insufficient bringing in of domestic banks in an investment process; the instruments of government control of investment processes and directions of activation in them of bank institutions are selected.

Key words: Investment activity, investment process, market of investments, investment crediting, bank investments.

Вступ. Потреба у забезпеченні суб'єктів господарювання необхідними коштами створює об'єктивні передумови для активного залучення банківських інвестицій на тривалий період. Оскільки нині банківська система є чи не найбільш стійким і стабільним сегментом національної економіки, то вона поступово стає найважливішим інструментом мобілізації та перерозподілу внутрішніх фінансових ресурсів, складовою частиною інвестиційного процесу.

Банківська система – це сектор економіки, який перебуває у постійному розвитку і пропонує широкий спектр фінансових послуг. Пропозиція ж нових банківських послуг спонукає до активнішої взаємодії між собою фінансових інститутів, представників реального і фінансового сектора економіки і тим самим сприяє активізації підприємницької діяльності та розвитку економіки країни в цілому.

Сьогодні у вітчизняній банківській сфері активно пропонуються різноманітні банківські послуги. Серед них особливе місце займають кредитні, посередницькі та інвестиційні послуги, що стає предметом пильної уваги вчених – економістів. Так, у працях О.Ф.Балацького, О.В.Васюренка, О.Р.Галько, С.В.Глуценка, Б.Л.Луціва, А.М.Мороза, А.А.Пересади, С.К.Реверчука, М.І.Савлука висвітлюються теоретичні основи банківських інвестицій, механізми їх здійснення, роль банківського кредитування для підтримки інвестиційного процесу в економіці України тощо.

Постанова завдання. Дослідження показали, що у практиці вітчизняного фінансового сектора не отримали належного розвитку інвестиційні банківські послуги. Важливість та необхідність їх існування зумовлюється тим, що цей напрям фінансових послуг не лише є джерелом доходів для банків, а й сприяє взаємопроникненню фінансового й реального секторів економіки і припливу до підприємств таких необхідних їм фінансових ресурсів.

Відповідно до державної Програми розвитку інвестиційної діяльності на 2002 – 2010 роки головним чинником фінансового забезпечення інвестиційного процесу в Україні має стати банківське кредитування. Тому потреба у банківських інвестиційних операціях і послугах буде з кожним роком зростати. За цих обставин в економічній науці і банківській діяльності назріла необхідність поглибленого дослідження особливостей і перспектив розвитку банківського інвестування, форм і методів вкладення банківського капіталу з позицій врахування їх впливу на економічний розвиток та розробку методологічних основ вимірювання ефективності інвестицій банку з урахуванням ризиків.

Зі скороченням обсягів бюджетного фінансування економіки України роль банківських інвестицій у забезпеченні глибоких структурних перетворень інвестиційної сфери неухильно зростає. Банківська сфера повинна бути спроможною забезпечити великомасштабні інвестиції, особливо у виробничу сферу.

Результати. Банківські інвестиції перебувають у тісному взаємозв'язку з грошовим сектором економіки, тому здатні впливати на стан економічної рівноваги, яка характеризується співвідношенням двох основних ринкових елементів: попиту на грошові ресурси з боку економіки та пропозиції коштів з боку банківської системи.

Важливим напрямом реформування вітчизняного фінансового сектора економіки є активізація участі комерційних банків у формуванні та розвитку інвестиційного ринку України, на якому сучасні банки виступають як інвесторами, так і посередниками.

За умов ринкової економіки банківська система, як інвестиційний посередник, акумулює величезні маси тимчасово вільних капіталів підприємств і грошові вклади населення через розрахункові, поточні рахунки, депозитні вклади, депозитні й ощадні сертифікати, банківські векселі та їх акцепт, а також через використання інших різноманітних грошово-кредитних і фінансових інструментів залучення коштів. Усе це характеризує значний інвестиційний попит банківської системи на грошові ресурси. А це, в свою чергу, формує великий інвестиційний потенціал комерційних банків.

Банківські інвестиції опосередковують процес використання тимчасово вільних коштів у вигляді фінансування (кредитування) капіталовкладень або іншої форми вкладень у реальні активи безпосередньо для обслуговування процесу відтворення. Вони характеризуються пропозицією грошових фондів із боку банківської системи, яка виступає як продавець, і попитом на ці фонди з боку потенційних учасників інвестиційної діяльності, які виступають у ролі покупців банківських інвестицій. На такому ринку формуються попит і пропозиція на банківські кредити, портфельні інвестиції та інші інвестиції банківських установ [1].

Основними напрямками участі банків в інвестиційному процесі є:

- проведення операцій, пов'язаних із вкладеннями у державні цінні папери;
- здійснення інвестицій за рахунок власних коштів;
- участь в інвестиціях у складі промислово-фінансових груп;
- трастове управління інвестиційними ресурсами;
- залучення іноземних інвестиційних ресурсів.

У сучасних умовах в Україні комерційні банки в основному обмежуються обслуговуванням руху коштів, що належать інвесторам – клієнтам і призначені для інвестування. Така ситуація пов'язана з низкою об'єктивних факторів, серед яких суттєве значення мають такі:

- рівень ціни кредиту перевищує його фінансову віддачу;
- загальний обсяг інвестицій, спрямованих в економіку, значно менший, ніж попит на них;
- нестача власного капіталу та брак достатніх ресурсів під кредитні ризики, через що проблема концентрації власного капіталу є надзвичайно актуальною;
- обмеження фінансових можливостей комерційних банків вимогами обов'язкового резервування Національним банком України.

У загальному вигляді інвестиційні банки є фінансовими інститутами, що спеціалізуються на операціях із цінними паперами, реалізації інвестиційних проектів, довгостроковому кредитуванні клієнтів та акумулюють, як основні, такі функції:

- участь у фінансових програмах емітентів, формування інвестиційних портфелів;
- андеррайтинг, тобто купівля на первинному ринку цінних паперів із подальшим їх перепродажем інвесторам; укладання договору про гарантування повного або часткового продажу цінних паперів емітента інвесторам, про повний або частковий їх викуп за фіксованою ціною з подальшим їх перепродажем;

- продаж-купівля цінних паперів на вторинному ринку, портфельне управління фінансовими активами. Крім купівлі-продажу цінних паперів від імені клієнтів, інвестиційні банки ведуть операції та здійснюють інвестування від власного імені;

- інвестиційне проектування, моніторинг реалізації планів розвитку;
- довгострокове кредитування під заставу цінних паперів.

Сьогодні інвестиційна діяльність банків є самостійним і відносно відокремленим видом діяльності, який характеризується пропозицією щодо вкладання банківського капіталу з боку окремого банку у різноманітні об'єкти різних сфер і видів діяльності. Період існування банків на українському ринку характеризується зростанням обсягів активів та інвестиційно-кредитного портфеля. Проведені дослідження показали, що в Україні спостерігається збільшення обсягів інвестицій в основний капітал. Так, у 2002 році вони склали 37178 тис. грн., у 2003 – 51011 тис. грн., у 2004 – 75714 тис. грн., у 2005 – 93096 тис. грн. Також слід відзначити, що за рахунок кредитів банків та інших позик у 2002 році було здійснено інвестиції в основний капітал на 1985 тис. грн., у 2003 році – на 4196 тис. грн., у 2005 році – на 5735 тис. грн., у 2006 році – на 13740 тис. грн. [2].

Науково обґрунтований моніторинг та оцінка інвестиційних процесів свідчать про те, що українська банківська інвестиційна діяльність є малоефективною, що значною мірою зумовлено відсутністю структурних перетворень в економіці та досить високими кредитними ризиками. Тому задля отримання прибутку банки надавали перевагу не кредитним операціям для фінансування економіки, а інвестуванню в цінні папери (ОВДП), гарантовані державою. Так, як свідчить досвід, обсяг кредитів, наданих в економіку з 1995 до 1999 року, був нижчим за вкладання в цінні папери, і лише з 2000 року відбулися помітні зрушення у сфері кредитування підприємств.

Проте, за даними НБУ, частка інвестиційних кредитів є ще дуже низькою. Протягом 1998 – 2005 років банки переважно надавали кредити у поточну діяльність, а їх частка коливалась у межах 80 – 90%. Частка ж кредитів в інвестиційну діяльність за цей же період перебувала на рівні 5 – 10 %. При цьому понад 80% кредитів надавалися суб'єктам господарювання, і лише 15% інвестиційних кредитів отримувало населення.

Аналіз сучасного стану банківської діяльності в Україні свідчить, що її специфіка значною мірою зумовлена характером сформованої ресурсної бази. Нині банкам ще не вдалося залучити значні обсяги довгострокових ресурсів, що, в свою чергу, гальмує їх інвестиційну активність. Капітал банків становить лише 5,6% ВВП, а активи – 40% ВВП. Причинами невідповідності ресурсної бази банків потребам довгострокового кредитування є низький рівень монетизації економіки, що обумовив переміщення грошей у позабанківський сектор, тобто у тіньовий обіг, та вплив капіталу за межі України. Крім того, діюча грошово-кредитна політика та податкова система функціонують ще не на досить належному рівні, що також гальмує розвиток ресурсної бази та не створює відповідних умов для зростання обсягів інвестиційної діяльності банків. Надані кредити повертаються тільки після завершення виробничого процесу, що призводить до затримки сплати податків.

Отже, в Україні відбувається досить непомітне нарощування капіталу банків, що коливається в межах 7 – 8 % нижче світових орієнтирів. Крім того, вітчизняні банки недостатньо залучені до інвестиційних процесів із багатьох причин, головні з яких полягають у тому, що:

- банки в Україні, навіть великі, є малопотужними для того, щоб фінансувати інвестиційні проекти, які реалізують програму структурної перебудови України;
- загальна фінансова нестабільність і недосконалість законодавчо – правова база перешкоджають розвитку інвестиційної діяльності банків;
- банки мають дуже ризиковану структуру пасивів, що не дозволяє вирішити проблему широкомасштабних інвестицій через комерційні банки [3].

Характеризуючи тенденції розвитку банківської інвестиційної діяльності, можна виокремити депозитну політику банку як один із прогресивних напрямів інвестування.

Збільшити інвестиційний потенціал банки можуть за рахунок заощаджень населення. В умовах реструктуризації економіки України депозитні операції населення поступово стають вагомим джерелом банківських інвестицій. Аналіз динаміки депозитних вкладень за строками свідчить про зростання у 2005 році тенденції до збільшення обсягів коштів як на поточних, так і на строкових рахунках юридичних і фізичних осіб. Залишки коштів на строкових рахунках упродовж 2005 року постійно збільшувались, і їх обсяг на початок 2006 року складав 17,8 млрд. грн. За цей період кошти на строкових рахунках суб'єктів господарювання зросли на 22%, і їх обсяг дорівнював 4,9 млрд. грн. Збереглася позитивна тенденція до зростання довгострокових депозитів населення, які залишаються вагомим джерелом довгострокових коштів банків [4].

Збільшення обсягів довгострокового кредитування можливе за рахунок злиття банківського бізнесу зі страховими компаніями та пенсійними фондами, які акумулюють значні кошти населення. Для розвитку та збільшення інвестицій важливе значення має макроекономічна політика держави, яка перебуває в тісному зв'язку з усіма інвестиційними процесами і впливає на них через інструменти державного регулювання, а саме:

- закони і важелі податкової політики;
- законодавчо – нормативні акти;
- економічні інструменти грошово – кредитної політики;
- використання іноземних інвестицій;
- портфельні інвестиції;
- державні гарантії та ін.

Висновки. Отже, з метою активізації інвестиційної діяльності банків держава повинна забезпечувати їм, по-перше, можливість накопичувати необхідні кошти; по-друге, розділяти з ними ризик інвестиційної діяльності, зумовлений економічним становищем держави; по-третє, сприяти підвищенню прибутковості інвестиційної діяльності. Як свідчить практика, для того, щоб працювали інвестиції, банки повинні володіти дешевими ресурсами, які перерозподіляються від імені держави. За таких обставин актуальним є створення спеціалізованих інвестиційних банків на основі державних ресурсів, але за принципом роботи комерційних банків. Зарубіжний досвід може бути прийнятий у нашій державі за умови його вивчення та пристосування до української специфіки розвитку ринку та ведення банківського інвестиційного бізнесу за такими напрямками:

- розробка моделі організації роботи комерційних банків на ринку цінних паперів;
- надання інвестиційних послуг у рамках фінансових супермаркетів та розвиток інвестиційних банків;
- інвестування банків у сектор малого і середнього бізнесу.

Отже, тенденції, які намітились сьогодні в інвестиційній банківській діяльності, вимагають розробки нових інноваційних підходів до її фінансування, що мають відповідати стратегічним цілям та економічним можливостям України. Водночас зазначені тенденції не можуть повністю вирішити проблем, пов'язаних із банківськими інвестиціями, але вони є рушійними у сфері вдосконалення інвестиційного процесу. Отже, банківська інвестиційна діяльність отримала позитивні зрушення. Тому в подальшому доцільно аналізувати фінансування інвестиційної діяльності в різних країнах та розглядати адаптацію їх досвіду до реальних умов в Україні.

1. Пересада А.А. Управління інвестиційним портфелем. – К.: Лібра, 2002.
2. Статистичний щорічник України за 2005 рік / За ред. О.Г.Осауленка // Державний комітет статистики, 2006. – С.575.
3. Інституційна інвестологія: Навч. посібник / За заг. ред. С.К.Реверчука. – К.: Атіка, 2004. – 208 с.
4. Гладких Д. Доходи і витрати як складові ціни банківських послуг // Вісник НБУ. – 2006. – №3.